

RODINA PALOUŠOVA JAKOŽTO JEDNO Z CENTER ČESKÉHO DISENTU*

Jana Markupová

Fakulta humanitních studií UK Praha

The Palouš Family as One of the Centers of Czech Dissident Culture

Abstract: Czech dissident culture is already an often-studied phenomenon, yet there are gaps that still need to be filled. One of them is focusing not only on well-known dissidents, but also on their family members, who often played important roles in keeping the dissident culture inside the family alive. This point of view, along with the focus on well-known dissidents are both represented in my bachelor's thesis titled The Palouš Family as One of the Centers of Czech Dissident Culture – Oral History, written in 2011 at the Faculty of Humanities of Charles University in Prague. I focused on family of Radim Palouš, Czech philosopher and educator, former rector of Charles University, and tried to discover how (or whether) his family members were involved in dissident activities. By using the method of oral history, I spoke to Radim Palouš (born 1924), his wife Anna Paloušová (born 1925) and their sons Martin Palouš (born 1950) and Jan Palouš (born 1949). Unfortunately the interview with Jan Palouš couldn't be used in the end. The result of analysis was imaginary division of the family into two lines: the 1st line being Radim Palouš – Martin Palouš as those who were publicly active dissidents, and therefore persecuted directly, and the 2nd line being Anna Paloušová – Jan Palouš, who were not so active in public, but who were important as „mediators“. The main aim was to show the importance of both mentioned lines and their interconnection.

Key words: *Czech dissident culture; family; oral history*

* Text vychází z autorčiny bakalářské práce *Rodina Paloušova jakožto jedno z center českého disentu v zrcadle orální historie*, obhájené na Fakultě humanitních studií UK v roce 2011.

Oblast českého disentu jistě patří k těm probádanějším oblastem české soudobé historie, přesto však nelze říci, že by toto téma bylo již zcela vyčerpáno, popsáno a objasněno. Výzkumy se spíše týkají veřejně známých disidentů (např. Vaněk 2006), přičemž méně častější jsou výzkumy celých disidentských rodin, jejich fungování a zapojení jednotlivých jejich členů. Přitom právě to může přinést nový pohled na danou tematiku. Definice samotných pojmů *disident* a *disidentství* je stále poměrně problematičtější, nicméně pro účely této práce jsem pracovala s rozšířenou definicí, která praví, že disident v Československu byl člověk, který se veřejně postavil proti panujícímu režimu a vyjádřil mu svůj nesouhlas (Vaněk – Urbášek 2005: 14). Časově lze existenci toho, co tento pojem v československém prostoru označoval, zařadit do období tzv. normalizace, definitivně ukončeného sametovou revolucí. Tato definice je ale dle mého názoru částečně nepřesná, neboť nevědomě nebere v úvahu rodinné příslušníky tzv. disidentských rodin, kteří na sebe v mnoha případech brali podobné riziko jako jejich příbuzní – disidenti, ačkoli sami se veřejně neangažovali. Pozornost se tak, i když nechtěně, zaměřuje především na „disidentsky“ veřejně činné členy dané rodiny.

Výběr rodiny, která je předmětem zkoumání, byl ovlivněn jednak předchozím osobním seznámením s Radimem Paloušem, jednak tehdy právě probíhajícím výzkumem Kampademie, intelektuálního společenství, jehož centrem byl právě byt Paloušových na pražské Kampě. Z této rodiny byli o spolupráci požádáni čtyři narátoři: Radim Palouš, Anna Paloušová, Martin Palouš a Jan Palouš. Rozšíření narátorů ještě např. o manželky synů Paloušových bylo pro potřeby bakalářské práce nakonec zavrženo a ponecháno spíše jako možnost do budoucna. Důvodem byla mj. snaha setrvat výhradně v prostředí již zmíněného centra – Kampademie.¹

V souladu s metodologickými postupy orální historie byly s každým narátorem naplánovány alespoň dva rozhovory, z nichž první rozhovor měl mít formu životopisného příběhu a druhý formu interview. Obecně je lze charakterizovat takto: „Zatímco v prvním rozhovoru dopřeje tazatel narátorovi co nejširší prostor pro spontánní a pokud možno nepřerušované vyprávění vlastního příběhu, pak druhý rozhovor často konkretizuje témata zmíněná v rozhovoru prvním, doplňuje nebo rozšiřuje dosavadní sdělení“ (Vaněk – Mücke – Pelikánová 2007: 104).

Tento plán byl nicméně dodržen pouze z poloviny. Dva rozhovory s jednotlivými narátory byly vedeny s Radimem Paloušem a Martinem Paloušem, s Annou

¹ Manželka Martina Palouše Pavla Paloušová pochází z další významné rodiny Jiřího a Dany Němcových.

Paloušovou byly krom přípravného (nenahrávaného) rozhovoru vedeny rozhovory čtyři, z nichž první dva měly spíše formu životopisného příběhu a druhé dva formu interview. Důvodem byla především paměť narátorky, nikoli jakési upřednostňování jejího příběhu. Vážnější narušení plánu ale nakonec nastalo při získávání příběhu Jana Palouše, který po natočení a přepsání prvního rozhovoru nesvolil s jeho použitím v práci, ani s natočením druhého rozhovoru. V této oblasti má tedy práce jistá omezení, nicméně roli Jana Palouše alespoň částečně dokresluje z jiných zdrojů, i když životní příběh Jana Palouše nebude v textu na přání narátora rozebírán.

Vzhledem k tomu, že orální historie pracuje kromě natočených rozhovorů ještě s dalšími prameny, využila jsem také dopisy Martina Palouše, které psal své rodině, dále knihu rozhovorů mezi Josefem Beránkem a Radimem Paloušem z roku 2006, nazvanou *Dobrodružství pobytu vezdejšího*. Pro stručné doplnění informací o úloze Martina Palouše během sametové revoluce jsem čerpala také z rozhovoru s ním, který vznikl v dubnu 1990 a byl publikován v knize *Deset pražských dnů (17.–27. listopad 1989)*.

Taktéž je nutno upozornit ještě na jednu skutečnost: přestože jsem se primárně zaměřila na tuto rodinu v jejím disidentském období, nebylo možno opomenout její osudy z dob dřívějších, kdy se tohoto pojmu ještě neužívalo, jak dokládá koneckonců i citát Radima Palouše: „V padesátých letech jsme nebyli „disidenti“, ani se ještě tohoto slova v češtině neužívalo“ (Palouš 2006: 106).

Během výzkumu byly akcentovány především následující otázky: Jak byli vychováváni Anna a Radim Paloušovi? Jak Radim a Anna Paloušovi prožili období protektorátu, třetí republiky a roku 1948? Jak narátoři prožili pražské jaro a sovětskou okupaci roku 1968? Jak byli narátoři zapojeni ve hnutí Charta 77? Jak byli narátoři zapojeni v Kampademii? Jak byli narátoři zapojeni v revolučních událostech roku 1989? Souběžně s tím jsem se snažila postihnout i následující otázky: Jaké zaměstnání mohli narátoři vykonávat? Byli narátoři nějak stíháni, sledováni, vyslýcháni či vězněni režimem? Změnil se život narátorů po sametové revoluci?

Při analýze jsem pracovala s komentovanou transkripcí, citace, které jsou v textu použity, jsou však uvedeny již v redigované podobě. Pro analýzu jsem zvolila metodu otevřeného kódování, kterému předcházela segmentace. Během kódování jsem pracovala především s popisnými a interpretativními kódy.

Neméně důležitou složkou výzkumu je uvědomění si jeho možných omezení, zdrojů zkreslení či (byť nevědomého) zamlčení informací. Tyto možné nástrahy jsem se snažila odhalit ještě před samotným „vstupem do terénu“, aby

byla zvýšena šance se jim vyhnout. Toto se týkalo především tendence narátorů nesdělovat některé informace v domnění, že je již znám, což by mohlo plynout již z předchozí známosti s některými z nich. Další „hrozbou“ mohla být sebestylizace některých narátorů či má neschopnost kriticky analyzovat sebraný materiál z důvodu delší známosti s některými narátory. Těchto všech nástrah jsem si ale byla vědoma již předtím a jsem přesvědčena o tom, že tyto problémy nenastaly. „Univerzálním pravidlem každého výzkumu je však především zmíněná otevřenost a přístupnost analyzovaného materiálu“ (Vaněk – Mücke – Pelikánová 2007: 141). Přístupnost a otevřenost materiálu byla v mém výzkumu zajištěna archivací nahraných rozhovorů a jejich přepisů v archivu Knihovny Václava Havla, která je zakotvena v souhlasu narátorů o zpracování a archivování pořizovaných záznamů.

Posledním, leč neméně důležitým pravidlem je samozřejmě dodržování etických zásad, v tomto případě nejobecněji vyjádřených v Etickém kodexu České asociace orální historie, o. s. (Vaněk – Mücke – Pelikánová 2007: 193–196). Specificky obtížnými z hlediska etiky se v tomto výzkumu jevily dvě otázky: míra informací o Janu Paloušovi a nakládání se jmény ostatních lidí. První problém byl, jak již bylo řečeno výše, řešení minimalizací uvedených informací o něm a nečerpáním z rozhovoru s narátorem. Druhý problém byl vyřešen tak, že jména lidí, kteří jsou narátory uváděni ve zcela pozitivním kontextu, byla zachována, jména lidí, kteří jsou zmiňováni v negativním kontextu, nebudou uvedena. K tomuto rozhodnutí vedl mj. fakt, že jména těch, kteří jsou zmiňováni negativně, nejsou pro daný příběh téměř vůbec důležitá a nepředstavuje to tedy přílišné omezení.

Kampademie

Kampademie jako „jedno z center českého disentu“, jak stojí v názvu práce, je intelektuální společenství, které se oficiálně² začalo scházet několik měsíců po vydání prohlášení Charty 77 a navazovalo na dlouhotrvající tradici bytových seminářů, spjatých mj. s osobou tehdy zesnulého Jana Patočky.³ Stálými členy byli kromě několika členů rodiny Paloušovy také Daniel Kroupa, Zdeněk Kratochvíl, Zdeněk Neubauer, Pavel Bratinka, Helena Webrová, Tomáš Halík, Ivan Havel, od roku 1984 byl členem korespondentem také Václav Havel (Kroupa 2010: 72), seminářů se však nepravidelně účastnilo více lidí. Spojení Kampademie s Ivanem

² Míněno v tom smyslu, že se společenství již oficiálně ustavilo pod názvem Kampademie.

³ Jan Patočka zemřel 13. března 1977.

Havlem a následně s Václavem Havlem vyústilo ve filosofickou rozpravu v podobě dopisů z a do vězení, známých jako *Dopisy Olze* a *Dopisy od Olgy*. Po propuštění Václava Havla z vězení začala Kampademie pořádat také týdenní letní zasedání na Havlově Hrádečku.

Životní příběhy⁴

RADIM PALOUŠ se narodil 6. listopadu 1924 v Praze. Jeho otec Jan Palouš byl žurnalista, filmový a divadelní režisér, reprezentant Českého království a následně ČSR v ledním hokeji. Matka Marie Paloušová (roz. Kavková) pracovala jako učitelka. Též Radim Palouš se věnoval již od dětství sportu, největší význam přikládá vodnímu skautingu. Paloušova rodina byla podle narátorových slov ryze prvorepubliková, otec Jan Palouš byl „veliký masarykovec.“⁵

Konec první republiky tedy pochopitelně v narátorovi vyvolává stísněné pocity, doprovázené vzpomínkou na svou první účast na demonstraci v reakci na přijetí mnichovské dohody v září 1938. Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava byl otec Jan Palouš v „nějakém ilegálním spojení“,⁶ Radim Palouš byl během války totálně nasazen. Ze zdravotních důvodů mohl ale zůstat v Praze a nemusel jako většina jeho vrstevníků, kteří se narodili v roce 1924, odjet do nacistického Německa. Ke konci války se přihlásil jako dobrovolník do revolučních gard a bojoval v Motole.

Po skončení 2. světové války se narátor zapsal na filosofickou fakultu a stal se žákem Jana Patočky. Ovlivnění první republikou je patrné také z výběru tématu závěrečné práce: *Masarykovo filosofické mládí*. Práci stihl díky Janu Patočkovi obhájit ještě do konce roku 1948. Význam Patočkovy pomoci zdůrazňuje fakt, že již v lednu 1949 byla pro nenáležitý třídní původ ze stejné fakulty vyloučena jeho budoucí žena.

Na samotný únor 1948 vzpomíná Radim Palouš jako na dobu, kdy „ještě nebyla ta mašinerie tak rozjetá, kdy se ještě psalo v novinách, že se u nás nebude združstevňovat, že soukromé podniky do padesáti lidí budou moci existovat. To byla stále taková ta tehdejší totalitní propaganda, která nás už chtěla všechny zmást.“

⁴ Tato část má za úkol shrnout životní příběhy narátorů. V plném rozsahu lze příběhy dohledat v mé bakalářské práci *Rodina Paloušova jakožto jedno z center českého disentu v zrcadle orální historie*, obhájené na Fakultě humanitních studií UK.

⁵ Viz Knihovna Václava Havla (dále KVH), archiv. Rozhovor s Radimem Paloušem vedla Jana Markupová, 22. 2. 2010.

⁶ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Radimem Paloušem vedla Jana Markupová, 22. 2. 2010.

Po promoci byl krátce zaměstnán jako redaktor vlastivědných publikací v Orbisu. Roku 1950 se však konal proces s Miladou Horákovou a tehdy narátor odmítl podepsat souhlas s jejím odsouzením. V důsledku toho o zaměstnání přišel a začal pracovat jako soustružník v podniku Poldi v Kladně.

Velký důraz klade narátor na to, že již tehdy, koncem čtyřicátých let, probíhaly patočkovské semináře, kdy se sešlo buď u Paloušových nebo v jiném bytě „deset až patnáct lidí“ a Jan Patočka měl následně přednášku.

V roce 1951 začal Radim Palouš působit jako učitel na základní škole v Davli, později na gymnáziu Jana Nerudy v Praze, kde vyučoval chemii. Současně s tím začal studovat na Přírodovědecké fakultě Vysoké školy pedagogické (VŠP). Chemii si vybral také proto, že je to „předmět, kde ideologické tlaky relativně málo zmohou: vzorce jsou vzorce, reakce není politické uskupení, ale chemický děj, kyselina sírová je kyselina sírová!“ (Palouš 2006: 86–87).

Po smrti Stalina a Gottwalda v roce 1953 se uplatnil jako „asistent analytické chemie a didaktiky chemie na Přírodovědecké fakultě VŠP“ (Palouš 2006: 88). Svůj protitotalitní postoj dával podle svých slov již tehdy najevo, díky čemuž několikrát málem přišel o zaměstnání. Nicméně nakonec vyučoval chemii i na vysoké škole, takže „na univerzitě začal jako chemik.“ Ovšem „v roce 1959 přišly další politické prověrky. Ortel: nesmím nadále vůbec vyučovat“ (Palouš 2006: 88). Později začal proto pracovat v Ústavu pro dálkové studium na vysokých školách technických.

Šedesátá léta znamenala pro narátora především návrat „ke své lásce filosofii,“ na kterou díky stykům s Janem Patočkou nezanevřel, přestože se jí nemohl po celá padesátá léta profesně věnovat. V roce 1967 se habilitoval v oboru filosofie výchovy prací *Škola moderního věku*. Jedním ze tří oponentů byl také profesor Patočka, což narátor chápe jako znak již uvolněné atmosféry.

Na pražské jaro roku 1968 vzpomíná narátor jako na období „jakési naděje, že se něco uvolňuje.“ Přestože říká, že nebyl politicky angažovaný, dodává, že ho „všeobecná euforie ... také pohlcovala“ (Palouš 2006: 121). Sám sepsal veřejné prohlášení (tzv. pedagogické memorandum), protestující „proti dvacetileté ideologické deformaci a personální manipulaci v pedagogice. ... Prohlášení, které jsem dal dohromady, podepsalo třináct lidí – včetně Patočky“ (Palouš 2006: 122).

Na sovětskou okupaci ze srpna 1968 má narátor všeliké vzpomínky. „Vzpomínám na demonstraci v Praze Na Příkopě, kde nesli státní vlajku zakrvavenou při pouličních bojích u rozhlasu; nebo jsem viděl, jak si před tank lehl nějaký mladík – a ocelový kolos zastavil. Slyšel jsem pak i střelbu a v tu chvíli mi bylo

jasné, že je konec. Uvolněná politická nálada sice ještě nějakou dobu – něco přes půl roku – jakž takž přežívala, ale pak přišel Husák a byl opravdu konec. Měl jsem v tisku knihu *Škola moderního věku* – ovšemže byla zakázána a sazba rozmetána“ (Palouš 2006: 125).

To, že tzv. normalizace nezačala ihned den po okupaci, potvrzuje i fakt, že narátor ještě v dubnu 1969 mohl odjet na služební cestu do Německa a do Anglie. Tím ovšem pro něj uvolněnější období skončilo, třebaže o zaměstnání po roce 1968 ani přes své projevy nesouhlasu s režimem zatím nepřišel.

Během sedmdesátých let, až do vydání Charty 77 byl na něj činěn nátlak, aby odvolal tzv. pedagogické memorandum z roku 1968. To sice neučinil, ale stejně ho tížilo špatné svědomí: „I když se politická situace zdála bezvýchodná, přece jen svědomí naříkalo a nejen mé, ale mnohých přátel: nekompromitujeme se příliš? Ten podpis (pedagogického memoranda) jsem sice neodvolal, ale to bylo málo! Byly to chytré, či zbabělé výmluvy člověka, který není s to se rázně postavit? Jak jsem potom přivítal zjevení „chartistického“ prohlášení k lidským právům!“ (Palouš 2006: 136).

Podpis Charty 77 tedy lze v tomto případě chápat jako jakési vysvobození z nečinnosti, proto není překvapivé, že prohlášení podepsal okamžitě, ihned v první vlně v prosinci 1976. Přesto je zřejmé, že si již tehdy uvědomoval důležitost, ale také nebezpečnost takového činu, neboť při zdůvodnění, proč jeho žena Chartu 77 nepodepsala, říká: „My jsme si mysleli, že stačí, když ze čtyřčlenné rodiny to podepíší dva...“

Hned poté přišel Radim Palouš „pro podpis protisocialistického prohlášení“ o práci na univerzitě a začal pracovat jako topič. Díky ztrátě lépe placeného zaměstnání měla rodina také finanční potíže. Případ Paloušových tak zásadně zpochybňuje domněnky o tom, že byli všichni disidenti finančně podporováni ze zahraničí a nedostatkem peněz netrpěli. Radim Palouš to chápe jako „naprostý nesmysl. Všechno, co jsem různými cestičkami dostal, padlo na samizdat nebo se to poskytovalo rodinám zavřených“ (Palouš 2006: 154).

13. března 1977 zemřel jeden z prvních tří mluvčích Charty 77 Jan Patočka. Právě to bylo pro narátora impulzem k převzetí iniciativy, navázání na semináře svého syna Martina a Daniela Kroupy a ustavení Kampademie: „V tu chvíli jsem já řekl: ‚Musí se pokračovat v jeho seminářích.‘ A tak jsem sám začal s tím seminářem Kampademie.“ Je tedy zřejmé, že v Kampademii sehrál významnou roli, což bylo potvrzeno i formálně, když se stal jejím scholarchou. Podstatou Kampademie byly odborné filosofické referáty, které se snažil sám za pomoci své ženy také vydat ve vlastní samizdatové edici *Nové cesty myšlení*.

V roce 1982 se Radim Palouš stal na rok jedním z mluvčích Charty 77. Toto své působení shrnuje následovně: „Rok 1982 byl posledním z oné plánované likvidační ‚pětiletky‘: úkol ministra vnitra do pěti let chartisty zlikvidovat – totiž 1) přimět k odvolání, 2) donutit k emigraci, 3) zavřít – se nedařil. Čtvrtým rokem persekuce nabyla na tvrdosti. My tři noví mluvčí jsme si ihned v lednu při nástupu řekli, že nejhodnější obranou je útok. Naši zbrání bylo šíření informací o činnosti Charty, o osudech pronásledovaných a o stanoviscích k politické situaci. Začali jsme častěji vydávat dokumenty Charty – za prvních šest měsíců jich bylo ke dvaceti. Všechny musely projít připomínkovým řízením; číslovali jsme je, aby se ztížila šance publikovat podvrhy. A neméně důležité bylo dokumenty odeslat do ciziny k publikování, třeba zavolat z telefonního automatu Ivanu Medkovi a na záznamník nadiktovat nedlouhý text, tak na dvě až tři minuty, než zasáhne StB. V polovině roku 1982 byl ministr Obzina odvolán. Persekuční likvidační ‚pětiletka‘ zkrachovala!“ (Palouš 2006: 156). S funkcí mluvčího Charty 77 byl ale spojen také zvýšený zájem ze strany policie. Narátor byl tak častokrát tzv. zadržován na 48 hodin.

V druhé polovině osmdesátých let se účastnil několika nepovolených akcí, jako bylo např. shromáždění při příležitosti padesátého výročí Masarykovy smrti, roku 1988 stál u zrodu Hnutí za občanskou svobodu, které vzniklo v prostředí Charty 77, ale „mělo mít politicky konkrétnější rozměr, už nešlo jen o lidská práva, ale o občanskou svobodu včetně té politické!“ (Palouš 2006: 177).

17. listopadu 1989 se zúčastnil studentského pochodu z Albertova, o dva dny později byl Václavem Havlem přizván ke vzniku Občanského fóra (OF). Po celou revoluci se tedy narátor pohyboval v centru OF.

Po úspěšném převratu se od politiky ale distancoval, neboť říká: „Já jsem nikdy politik nebyl, nejsem a nebudu a neumím to!“ Přijal ale výzvu studentů a kandidoval na rektora Univerzity Karlovy. Jeho protikandidátem byl Zdeněk Lojda, nad kterým zvítězil dvěma třetinami hlasů. Moment jmenování byl pro Radima Palouše jistě silným zážitkem, jak potvrzuje následující citát: „Když to oznámili, tak všichni vstali ... a začali zpívat Svatý Václave, vévodo české země. A mně se všechno tady sevřelo, musel jsem se chovat důstojně a v tu chvíli jsem si uvědomil, že to je vážná chvíle.“ S trochou opatrnosti by se tento moment jmenování rektorem UK dal nazvat až narátorovým rituálem přechodu mezi starým (komunistickým) režimem, kvůli kterému byl od roku 1977 nucen pracovat jako topič a novým (demokratickým) režimem, ve kterém se nejenže mohl vrátit na univerzitu, ale stal se dokonce jejím rektorem.

Funkci vykonával do roku 1994, aktivně vyučoval ale až do roku 2009. Mezi tím přednášel na mnoha světových univerzitách a získal mnohá ocenění.

ANNA PALOUŠOVÁ (roz. Štrausová) se narodila 16. března 1925 v Praze jako nejmladší z pěti sourozenců. Její otec Ladislav Štraus byl stavitel a matka Anna Štrausová se starala o domácnost.

Narátorčiny vzpomínky z dětství se pojí především s její sestrou, která byla o dvanáct let starší a která ji „vlastně vychovávala, (protože) maminka měla na starosti celou domácnost.“ Velký význam přikládala sestřiným názorům a sama také říká, že nikdy nebyla vedená k samostatnosti, „jako dnes se na to dbá ... Já jsem pořád číhala na to, co ona řekne, co jí se líbí a tak. ... Ale (zároveň) jsem chtěla vědět proč.“

Na období protektorátu nemá ani Anna Paloušová pozitivní vzpomínky. Konkrétně ji roztrpčuje především zhoršení kvality výuky na gymnáziu, což sehrálo velkou roli v jejím budoucím životě. Mezitím ale byla také totálně nasazená a musela pracovat jako průvodčí v tramvaji.

Po konci války se i ona přihlásila na filosofickou fakultu, přestože původně chtěla jít studovat farmacii. Na fakultě si sice připadala jako znovuzrozená, nicméně provázel ji pocit méněcennosti, nabytý zřejmě kvůli nekvalitní výuce na gymnáziu, zhoršené válkou a totálním nasazením. Na Jana Patočku vzpomíná také, ale přiznává, že „mu moc nerozuměla, ale bylo to jako krásná hudba.“ Na fakultě se také začala stýkat se svým budoucím manželem Radimem Paloušem.

Únor 1948 vnímala jako „hrozný šok,“ neboť původně smýšlela levicově, únor ji ale tohoto přesvědčení zbavil. Po celý rok rodinu sužovaly také zdravotní a finanční problémy, v lednu 1949 byla narátorka kvůli „nesocialistickému smýšlení“ vyloučena ze studia na filosofické fakultě.

Již 29. ledna 1949 se ale provdala za Radima Palouše, devět měsíců nato se jim narodil první syn Jan, rok nato druhý syn Martin. V první polovině padesátých let začala dálkově studovat na Vysoké škole pedagogické.

V šedesátých letech již pracovala jako knihovnice v knihovně Filosofického ústavu Československé akademie věd (ČSAV). Na rok 1968 vzpomíná jako na „krásné chvíle. To byly samé ... podpisové akce a v tom roce 1968, myslím, že se ukázal náš národ jako velký poeta. ... Že prostě lidi se skutečně vyjadřovali. Mně se to zdálo jako za doby obrození.“

Na počátky normalizace vzpomíná jako na dobu, kdy se „člověk tak potácel.“ Již tehdy ale měla jako knihovnice přístup ke zvláštnímu fondu knih, které půjčovala svým přátelům, kteří by se k daným titulům jinak nedostali.

Prohlášení Charty 77 narátorka nepodepsala, nepochybně s ním ale souhlasila, jak dokládá příběh o podpisu prohlášení. To přinesla Radimu Paloušovi k podpisu v prosinci 1976 Dana Němcová. Radim Palouš jej podepsal a až poté

se naoko zeptal své ženy, má-li jej podepsat. Ta odpověděla jednoznačně: „Jestli to je pravda, tak to nemůžeš nepodepsat!“⁷ To, že prohlášení nepodepsala, odůvodňuje stejně jako její manžel tím, že stačilo jen částečné zastoupení chartistů v rodině, jinak by se obávala např. i ztráty bydlení.

Přesto měla celá záležitost dopad i na ni. V zaměstnání byla přeložena na oddělení vyměňování časopisů, aby nepřicházela do styku s veřejností, také na ni byl činěn nátlak, aby podepsala tzv. antichartu, což ale odmítla: „Říkala jsem: „Dovedete si představit, že můj muž to (Chartu 77) podepíše a já bych teď podepsala antichartu? Nepřichází v úvahu. No a tím to pro mě končilo.“⁸ V knihovně Filosofického ústavu pracovala do roku 1980, kdy odešla do penze. Později ale ještě kvůli finančním potížím pracovala jako uklízečka v Národním divadle.

Nadcházející semináře Kampademie samozřejmě podporovala, sama se jich někdy účastnila, ale pouze jako posluchačka. Přednést vlastní referát se neodvážila, jelikož měla pocit, že „na to neměla.“⁹

Během roku 1982, kdy byl její muž mluvčím Charty, spočívala její úloha v tom, že šla „k Aničce Marvanové, která byla spoluhlavčí, a když bylo něco potřeba vyzvednout, tak jsem tam šla já a vzala jsem to.“ Přitom ale měla několikrát také pocit, že je sledována policií.

Na podzim 1989 se zúčastnila výpravy do Říma při příležitosti svatořečení sv. Anežky České. Anna Paloušová vzpomíná, že „to bylo velice krásné. ... No a zrovna druhý den, co jsme se vrátili, tak byla ta schůzka na Albertově.“

Průvodu z Albertova se tedy narátorka zúčastnila také, v Občanském fóru se ale později neangažovala, vystupovala podle svých slov spíše jako „zprostředkovatelka.“ Po revoluci zůstala v penzi, příležitostně přispívala do Lidových novin.

MARTIN PALOUŠ se narodil 14. října 1950 v Praze. Již v době jeho dětství probíhaly zmíněné patočkovské semináře, na které vzpomíná jako na „zajímavou zkušenost.“¹⁰

Problémy spojené s výběrem střední a vysoké školy se mu vyhnuly, neboť atmosféra v době, kdy dospíval, byla již poněkud uvolněnější. Na střední školu se totiž hlásil v polovině šedesátých let, kdy již nastoupil onen „liberalizační trend,“ a na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy se zapsal v roce 1968, kdy se

⁷ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Radimem Paloušem vedla Jana Markupová, 22. 2. 2010.

⁸ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 16. 11. 2010.

⁹ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 11. 3. 2011.

¹⁰ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Martinem Paloušem vedla Jana Markupová, 15. 10. 2010.

ještě „žádné kádrování ... nekonalo.“ Vždyť v létě roku 1967 a 1968 odjel Martin Palouš na výlet do západní Evropy bez větších potíží.

Na rok 1968 vzpomíná narátor jako na své první „setkání se svobodou. ... (To) byla jakási revoluce, k níž došlo ve chvíli, kdy už bylo vše ztraceno. Když jedenadvacátého srpna přijela ta vojska, tak najednou člověk na ulici viděl a cítil určitou takovou spontánní reakci, atmosféru. Já čerpám z Arendtové, jestli si přečtete knihu *O revoluci*, tak tam ona hovoří o třech takových jevech: *public spirit*, *public happiness and public virtue*, které se objeví na ulici. A to se tenkrát objevilo a bylo to vidět v takové té jakési kolektivní akci a schopnosti lidí se v tom nějak podporovat a něco dělat od podepisování petice za neutralitu Československa, což bylo pochopitelně pro znalce mezinárodních poměrů a vztahů donquijotské počinání, které nemohlo vést k žádnému úspěchu, ale přesto to tam bylo.“

V listopadu 1968 se zúčastnil studentské stávký. Upozorňuje také, že tzv. normalizace nenastala ze dne na den. Vždyť „ještě rok 1969 byl rokem relativně svobodným. Bylo to hokejové mistrovství světa, pak Dubček zbvavili té funkce... Já jsem byl v zahraničí... Potom na podzim roku 1969 tedy spadla klec a normalizace se rozjela ve velkém.“

Jak již bylo zmíněno, toho roku se ještě mohl vydat na výlet do Vídně, kde mu bylo nabídnuto, aby tam zůstal pracovat jako tlumočník, což tehdy ale odmítl. I s odstupem říká, že co se emigrace týče, nikdy nebyl v situaci, „abych to myslel, nebo musel myslet vážně.“

Následná normalizace a kádrování bylo to, co Martina Palouše „nakonec přivedlo na cestu, chcete-li, disidenta. ... Tehdy vznikla spousta takových aktivit, kde lidi, kteří neemigrovali, museli nějak na tu situaci reagovat. Někdo začal dělat kariéru ve velkém, někdo to prostě dělal takhle (odešel do disentu).“

Studium na přírodovědecké fakultě zakončil v roce 1974 sice úspěšně, ale uvědomoval si, že se nejspíš kariérně neuplatní, „protože ke kariéře byl předpoklad vstoupit do SSM ... a to já jsem nějak nemohl.“ Rok tedy pracoval jako topič v Tyršově domě a roku 1975 odešel na vojnu. „Roku 1976 nastoupil do zaměstnání jako školitel programátorů“ (Čiřařovská – Prečan 2007a: 749).

O filosofii se začal více zajímat na počátku sedmdesátých let, kdy se již pravidelně účastnil seminářů profesora Jana Patočky. Zabýval se, „dalo by se říci zjednodušeně, útěchou z filosofie, což byla taková moje, řekněme, reakce na ten normalizační svět.“ Tento zájem vyústil ve studium filosofie na filosofické fakultě, na kterou nastoupil roku 1972 a kterou mohl i po podpisu Charty 77 dokončit v červnu 1977.

Charta 77 představuje pro narátora druhé setkání se svobodou. Cesta k ní byla pro něj snadná: „Začal jsem se seznamovat s lidmi příslušného typu a pak ta cesta k Chartě, byla, bych řekl, ... hladká nebo přirozená.“ Stal se tedy jedním z prvních signatářů prohlášení Charty 77. V důsledku toho ztratil zaměstnání školitele programátorů a až „do roku 1980 pracoval jako topič a uklízeč“ (Císařovská – Prečan 2007a: 749).

Poté získal potvrzení o změněné pracovní schopnosti, díky kterému mohl začít pracovat ve výrobním podniku Meta Československého svazu invalidů, kde se tak sešel i s dalšími kampademyky Zdeňkem Neubauerem a Ivanem M. Havlem. Změněná pracovní schopnost v tomto případě neznamenal, že by se nějak zhoršil zdravotní stav daného člověka, ale jednalo se spíše o způsob, jak získat v rámci možností lepší zaměstnání.

Roku 1986 se stal mluvčím Charty 77, kdy se již začal orientovat na zahraniční politiku, což bude hrát velkou roli v jeho směřování po revoluci. S vykonáváním této funkce byly, jak již bylo řečeno u Radima Palouše, spojeny zostřené perzekuce ze strany režimu, zaměstnání v Metě si ale Martin Palouš udržel.

Co se Kampademie týče, dá se říci, že Martin Palouš byl spolu s Danielem Kroupou jejím původním zakladatelem. Seminář totiž začali pořádat jako „obnovenou platónskou Akademií“ již v roce 1970, po Chartě ale převzal iniciativu jeho otec a celé skupině dal pevnější strukturu. Samozřejmě též Martin Palouš byl jedním z prvních členů Kampademie.

Sametová revoluce představuje pro narátora třetí setkání se svobodou. Zlom pro něj nastal 19. listopadu, ve třetí den revoluce, „která nesla, bych řekl, znaky podobné tomu setkání se svobodou v roce 1968. Jako na těch demonstracích (tehdy), tak na té třetí demonstraci se přece objevil Dubček. ... Marta Kubišová tam začala zpívat tu Modlitbu pro Martu, což byla nejznámější píseň z roku 1968, a předtím se tam objevil ten Dubček, takže najednou těch dvacet let bylo přemostěných a člověk si mohl říct: ... Ano, teď se něco stalo.“

Martin Palouš dále stál u zrodu Občanského fóra (Otáhal – Sládek 1990: 627), nejdříve se stal „členem komise informační“ (Otáhal – Sládek 1990: 634), jejímž úkolem „bylo analyzovat zprávy přicházející z médií a dávat podklady pro mluvčí na tiskových konferencích“ (Otáhal – Sládek 1990: 634). Nakonec se stal vedoucím jeho zahraničního úseku, což souviselo s jeho orientací na zahraniční politiku už v rámci Charty 77.

Ihned v lednu 1990 jel s Václavem Havlem na jeho první zahraniční cestu do Mnichova, dále připravoval Havlovu cestu do Spojených států amerických, určitou dobu působil také jako kooptovaný poslanec a byl členem zahraničního výboru.

Mezinárodní politice se ale nechtěl dlouhodoběji věnovat, naopak „chtěl jít studovat fenomenologii na Katolickou univerzitu do Lovaně, kde je Husserlův archiv.“ Přesto ale nakonec v létě roku 1990 přijal místo poradce na Ministerstvu zahraničních věcí, které se muselo vypořádávat s takovými problémy, jako byl odchod sovětských vojsk, likvidace Varšavské smlouvy a podobně. I tuto práci ale považoval za přechodnou a neustále se upínal ke studiu v Lovani. Nicméně již v říjnu toho roku kandidoval proti Václavu Klausovi na post předsedy Občanského fóra, kterým se ale nakonec stal Václav Klaus, a Martin Palouš se tedy stal náměstkem ministra zahraničních věcí Jiřího Dienstbiera. V roce 1992 neúspěšně kandidoval za Občanské hnutí do parlamentu. Tehdejší volby vyhrála ODS pod vedením Václava Klause, Martin Palouš se následně postu náměstka ministra zahraničních věcí vzdal. Posléze se stal mj. předsedou Helsinského výboru, vyučoval na několika zahraničních univerzitách a působil jako předseda Helsinského občanského sdružení.

Na Ministerstvo zahraničních věcí se znovu vrátil v roce 1998, kdy se ministrem stal Jan Kavan. V roce 2001 se stal velvyslancem České republiky ve Washingtonu, od roku 2006 do roku 2010 působil jako velvyslanec stálé mise České republiky při OSN v New Yorku. V současnosti je ředitelem Knihovny Václava Havla.¹¹

JAN PALOUŠ se narodil roku 1949 v Praze. Vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Karlovy v Praze, od roku 1972 pracuje v Astronomickém ústavu AV ČR.¹² V letech 1991–96 byl sekretářem Evropské astronomické společnosti. V roce 1993 obhájil doktorskou dizertační práci a v roce 2001 byl jmenován profesorem astronomie a astrofyziky na Univerzitě Karlově. V letech 1993–1996 působil v Akademické radě AV ČR, v letech 1996–2004 byl ředitelem Astronomického ústavu AV ČR. Od roku 2004 je vedoucím oddělení Galaxií a planetárních soustav.

Dvojí linie

Již z předcházející části je pravděpodobně zřejmé, že zapojení členů rodiny Paloušovy lze rozdělit do dvou pomyslných linií. Toto rozdělení přitom snad usnadní orientaci a ukáže jejich vzájemné propojení.

¹¹ Viz <http://www.vaclavhavel-library.org/cs/o-nas/tym-knihovny>. [2011–10–11].

¹² Viz http://www.cas.cz/o_avcr/medailonky/palous_jan.html. [2011–10–08].

První linií je linie Radim Palouš – Martin Palouš, kteří vystupovali jakožto disidenti zcela veřejně a aktivně se účastnili disidentských akcí. Druhou linií je linie Anna Paloušová – Jan Palouš, kteří nebyli veřejně disidentsky činní jako jejich příbuzní, ale po celou dobu v různé míře vykonávali neméně důležitou zprostředkovatelskou funkci a především Anna Paloušová se podílela na zajišťování zázemí.

Pomyslnou dichotomii dvou linií lze sledovat již od dětství a dospívání Radima a Anny Paloušových. Radim Palouš byl jakožto jediné dítě svých rodičů vychováván jako skaut k fyzické zdatnosti a samostatnosti. Anna Paloušová byla naopak nejmladší z pěti sourozenců, z nichž nejbližší měla ke své o 12 let starší sestře, která ji v podstatě „vychovávala.“¹³ Jejich vztah lze označit téměř za „závislost“: „Já jsem na ní vůbec byla velmi závislá.“

Během 2. světové války byli oba (budoucí) manželé totálně nasazeni. Po skončení války se zapsali na Filosofickou fakultu UK. Radim Palouš ve svém vyprávění výběr školy nijak neproblematizuje a lze tedy předpokládat, že studium filosofie bylo jeho vlastní rozhodnutí. Anna Paloušová naopak původně chtěla studovat farmacii, ale nakonec se nechala přesvědčit svým bratrem a začala studovat český jazyk a filosofii na Filosofické fakultě UK. I zde lze snad nahlédnout důsledek rozdílné výchovy: samostatné rozhodnutí studovat filosofii naproti ovlivnění bratrem.

Již tehdy se začal projevovat rozdílný vztah obou narátorů k filosofii. Zatímco Radim Palouš se stal žákem Jana Patočky a v druhé polovině čtyřicátých let začal pořádat patočkovské bytové semináře, Anna Paloušová si na filosofickou fakultu přinesla pocit nedostatečnosti, který nabyla již za války na střední škole. Výuka tehdy vinou válečnému stavu nebyla příliš kvalitní, proto měla narátorka na fakultě pocit méněcennosti. To se projevilo také ve vztahu k Janu Patočkovi. Sama totiž přiznává, že „mu moc nerozuměla...“¹⁴ Studium nakonec dokončil jen Radim Palouš, Anně Paloušové bylo z politických důvodů ukončeno v lednu 1949.

Šedesátá léta jsou pro Radima Palouše charakteristická tím, že se mohl vrátet k filosofii, zároveň sepsal tzv. pedagogické memorandum, které protestovalo „proti dvacetileté ideologické deformaci a personální manipulaci v pedagogice“ (Palouš 2006: 122). Martin Palouš, kterému bylo v roce 1968 18 let, začal studovat na Přírodovědecké fakultě UK, jeho bratr Jan již studoval na Matematicko-fyzikální fakultě UK. Anna Paloušová zřejmě již tehdy pracovala v knihovně

¹³ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 16. 11. 2010.

¹⁴ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 16. 11. 2010.

Filosofického ústavu ČSAV, kde měla přístup ke zvláštnímu fondu knih, které tajně půjčovala svým přátelům. Význam tohoto ještě vzroste, pokud si uvědomíme, jak nepříjemné následky by mohlo mít případné odhalení takové činnosti v sedmdesátých letech.

Sedmdesátá léta až do podpisu Charty 77 strávil Radim Palouš na vysoké škole. Pro Martina Palouše byla normalizační praxe tím, co ho „přivedlo na cestu ... disidenta“.¹⁵ S tím souvisel i jeho prohlubující se zájem o filosofii.

Anna Paloušová, jak již bylo zmíněno, pracovala v knihovně Filosofického ústavu ČSAV, Jan Palouš začal v roce 1972 pracovat v Astronomickém ústavu ČSAV.¹⁶

Jestliže bylo doposud možné sledovat rozvíjející se dichotomii linií Radim Palouš – Martin Palouš a Anna Paloušová – Jan Palouš pouze implicitně a neurčitě, od následujícího mezníku to bude možné zcela explicitně. Dalším sledovaným mezníkem je totiž zapojení v rámci hnutí Charta 77, respektive podepsání či nepodepsání prohlášení Charty a z toho plynoucí konsekvence.

Radim Palouš prohlášení Charty 77 podepsal již v prosinci 1976. Podpis lze mj. chápat jako jistou úlevu. Následně však přišel o zaměstnání a začal pracovat jako topič. V roce 1982 se stal jedním z mluvčích Charty 77, s čímž byly spojeny zostřené perzekuce ze strany režimu. Ihned ale dodává, že perzekuce nepostihovaly jen jeho: „To jsem z toho měl takovou úzkost, že vlastně zavlékám do spárů toho režimu totalitního i ty, kteří jsou třeba méně ideově pošpiněni. Ale oba dva (manželka Anna a syn Jan) byli skvělí ... A spolupracovali.“¹⁷

Martin Palouš prohlášení Charty 77 podepsal také, což chápal jako přirozené vyústění svého způsobu života v sedmdesátých letech. Také on přišel záhy o zaměstnání školitele programátorů a až do roku 1980 pracoval stejně jako jeho otec jako topič. V roce 1980 začal pracovat ve výrobním podniku Meta Československého svazu invalidů. V roce 1986 se i Martin Palouš stal jedním z mluvčích Charty 77 a tehdy se začal aktivně zajímat o zahraniční politiku.

Na druhé straně Anna Paloušová a Jan Palouš prohlášení Charty 77 nepodepsali a i nadále mohli vykonávat svá zaměstnání, ale přesto dolehl nátlak režimu i na ně. Anna Paloušová byla v knihovně Filosofického ústavu ČSAV přeřazena na jinou pozici, která nevyžadovala přímý styk s veřejností. Byl na ni také činěn nátlak, aby podepsala tzv. antichartu, což ale nikdy neudělala. Jan Palouš byl několikrát odveden příslušníky StB a výjimkou nebylo ani zastrašování.

¹⁵ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Martinem Paloušem vedla Jana Markupová, 15. 10. 2010.

¹⁶ Viz http://www.cas.cz/o_avcr/medailonky/palous_jan.html. [2011–10–08].

¹⁷ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Radimem Paloušem vedla Jana Markupová, 22. 2. 2010.

Když Anna Paloušová vzpomíná: „Já jsem říkala, že to nemůžeme podepisovat všichni, takže já a Honza jsme to nepodepsali, díky čemuž jsme měli pěkně opeřený ten život. Já jsem říkala (manželovi): ‚Tys to měl mnohem jednodušší, protože to bylo jasné.‘“¹⁸ Poslední výrok přesně vystihuje rozlišení obou pomyslných linií. Zatímco její manžel a druhorozený syn prohlášení Charty 77 podepsali a tím se definitivně stali disidenty i se vším, co to obnáší, Anna Paloušová musela neustále balancovat na pomezí disidentské rodiny a zaměstnání, které požadovalo například podpis anticharty.

Důvody, proč Anna Paloušová a Jan Palouš prohlášení nepodepsali, jsou ve vyprávěních Paloušových nejčastěji motivovány obavami ze ztráty materiálního zázemí. Radim Palouš vzpomíná: „My jsme si mysleli, že stačí, když to ze čtyřčlenné rodiny podepíšou dva, poněvadž ti další dva potom dělali služby. Nosili věci a tak.“¹⁹ Anna Paloušová dodává: „Všichni jsme to podepsat nemohli. Já myslím, že kdybychom to byli podepsali všichni, tak bychom přišli o byt a podobně. Mně se to opravdu nezdálo nezbytné.“²⁰

Již zmíněná zprostředkovatelská funkce je také nejlépe patrná v tomto období už ve výrazu „dělali služby. Nosili věci a tak.“²¹ V měsících těsně po zveřejnění prvních signatářů Charty 77 totiž figurovali jako doručovatelé různých dokumentů a vzkazů také Anna Paloušová a Jan Palouš. Anna Paloušová sehrála důležitou roli též v roce 1982, kdy byl její muž mluvčím Charty. Tehdy vystupovala jako zprostředkovatelka mezi ním a dalšími dvěma tehdejšími mluvčími, Annou Marvanovou a Ladislavem Lisem, kteří společně vydali 38 dokumentů (Čiřařovská – Prečan 2007: 403–487).

Další sledovanou oblastí bylo zapojení členů rodiny v rámci Kampademie. Radim Palouš a Martin Palouš byli oba jejími členy, Radim Palouš byl jejím tzv. scholarchou, jakýmsi „vedoucím školy.“²² Martina Palouše spolu s Danielem Kroupou lze, jak bylo řečeno výše, považovat za její zakladatele. Oba se v osmdesátých letech účastnili setkání na Hrádečku a v různé míře se podíleli též na vydávání samizdatových publikací. Radim Palouš vedl vlastní samizdatovou edici *Nové cesty myšlení*, kde se snažil publikovat texty, které zazněly v rámci seminářů Kampademie.

¹⁸ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 8. 12. 2010.

¹⁹ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Radimem Paloušem vedla Jana Markupová, 22. 2. 2010.

²⁰ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 16. 11. 2010.

²¹ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Radimem Paloušem vedla Jana Markupová, 22. 2. 2010.

²² Viz KVH, archiv. Rozhovor s Martinem Paloušem vedla Jana Markupová, 15. 10. 2010.

Na druhé straně Anna Paloušová a Jan Palouš členy Kampademie nebyli, ani se neúčastnili pobytů na Hrádečku. Důvodem, proč Anna Paloušová nebyla členkou Kampademie, je pravděpodobně její pocit nedostatečné kvalifikace, který v ní nejspíš přetrval od doby studia na Filosofické fakultě UK: „Já jsem na to neměla. [úsměv] Ale ráda jsem to poslouchala, byla jsem velmi ráda, že se toho můžu zúčastnit.“²³

I v tomto případě však Anna Paloušová vykonávala zmiňovanou funkci zajišťování zázemí. Nejen členové její rodiny, ale též další členové Kampademie vzpomínají na to, že setkání se sama občas také účastnila a že kampademikům „připravila malé pohoštění“ (Kroupa 2010: 20). Přitom také vypomáhala svému muži při vydávání samizdatu v rámci Nových cest myšlení.²⁴

Vytyčenou dichotomii lze sledovat též v případě sametové revoluce. Všichni čtyři narátoři se 17. listopadu 1989 zúčastnili studentského průvodu, pozdější průběh se ale opět v lecčems liší. Radim Palouš a Martin Palouš se zúčastnili 19. listopadu schůzky v bytě Václava Havla, kde bylo ustaveno Občanského fórum (Suk 1997: 47). Radim Palouš dva dny nato ohlašoval OF a Václava Havla na prvním velkém vystoupení na balkoně Melantrichu na Václavském náměstí v Praze. 25. listopadu se stal vedoucím akční skupiny OF, která řešila nejnaléhavější problémy, a zároveň řídil většinu schůzí (Suk 1998: 14).

Martin Palouš se nejdříve stal členem informační komise OF (Otáhal – Sládek 1990: 634), postupem času se postavil do čela zahraniční komise Koordinačního centra OF (Suk 1998: 223). Navázal tak v podstatě na své působení v rámci Charty 77, kde se také zaměřoval především na oblast mezinárodních vztahů.

Na druhé straně Anna Paloušová a Jan Palouš se listopadových demonstrací účastnili spíše jako řadoví účastníci a sami nebyli v rámci OF přímo aktivní. Nicméně i v tomto případě Anna Paloušová vystupovala podle svých slov jako „zprostředkovatelka“,²⁵ lze tedy usuzovat, že i tehdy pomáhala svému muži, který byl aktivní v OF.

Přestože jsem se ve své práci zaměřila primárně na fungování této rodiny v rámci komunistického režimu, pokračování dichotomie zmíněných dvou linií lze sledovat i v období po sametové revoluci. Radim Palouš se v roce 1990 stal rektorem Univerzity Karlovy, začal cestovat po světě a přednášet na světových univerzitách, získal několik čestných doktorátů a vyznamenání. V roce 1994 se

²³ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 11. 3. 2011.

²⁴ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Radimem Paloušem vedla Jana Markupová, 22. 2. 2010.

²⁵ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Annou Paloušovou vedla Jana Markupová, 11. 3. 2011.

rozhodl na post rektora již znovu nekandidovat, ale pedagogické činnosti se věnoval až do roku 2009.

Martin Palouš po revoluci krátce působil jako kooptovaný poslanec a již tehdy se orientoval na zahraniční politiku, které se věnoval už v rámci Charty 77 a Občanského fóra. Přestože jeho tehdejší prioritou bylo odjet studovat na Katolickou univerzitu v Lovani, ještě v říjnu 1990 kandidoval proti Václavu Klausovi na post předsedy OF. Novým předsedou se ale stal Václav Klaus, Martin Palouš proto přijal práci náměstka ministra zahraničních věcí, kterým byl tehdy Jiří Dienstbier.²⁶ Z Ministerstva zahraničních věcí odešel až po volbách v roce 1992, zpět se vrátil o šest let později. Mezitím se stal mimo jiné předsedou Helsinského výboru a přednášel na několika světových univerzitách. V roce 2001 se stal velvyslancem České republiky ve Washingtonu, od roku 2006 do roku 2010 působil jako velvyslanec stálé mise ČR při OSN v New Yorku. V současné době je ředitelem Knihovny Václava Havla.²⁷

Zatímco tedy v linii Radim Palouš – Martin Palouš lze vyzorovat v období po sametové revoluci zcela zásadní změny v životním stylu, v linii Anna Paloušová – Jan Palouš již nikoli. Anna Paloušová zůstala v penzi, což je zcela pochopitelné, protože jí tehdy bylo téměř 65 let. Nicméně o současné dění se zajímala i nadále a přispívala kratšími články do Lidových novin. Zároveň jí byl po více než 40 letech dodatečně udělen magisterský titul, jelikož v roce 1949 byla těsně před absolvováním studia z politických důvodů vyloučena z Filosofické fakulty UK.

Jan Palouš, přestože se po revoluci mohl daleko více uplatnit v mezinárodním měřítku a v rámci prestižních světových astronomických institucí, dodnes působí v Astronomickém ústavu AV ČR, ve kterém pracuje od sedmdesátých let.²⁸

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila ukázat, jak vypadalo zapojení jednotlivých členů rodiny Paloušových do disidentských aktivit, přičemž výsledkem bylo pomyslné rozdělení do dvou vzájemně provázaných linií. Na jedné straně stáli veřejní disidenti, kteří byli kvůli svým aktivitám různě perzekvováni, na druhé straně lidé, kteří své příbuzné podporovali a nejrůznějším způsobem jim pomáhali, za což byli do různé míry také postihováni, ač sami se veřejných opozičních aktivit neúčastnili.

²⁶ Viz KVH, archiv. Rozhovor s Martinem Paloušem vedla Jana Markupová, 15. 10. 2010.

²⁷ Viz <http://www.vaclavhavel-library.org/cs/o-nas/tym-knihovny>. [2011–10–11].

²⁸ Viz http://www.cas.cz/o_avcr/medailonky/palous_jan.html. [2011–10–08].

JANA MARKUPOVÁ vystudovala obor Studium humanitní vzdělanosti na Fakultě humanitních studií UK (2011), v současné době studuje obor Orální historie – Soudobé dějiny na téže fakultě. Kontakt: j.markupova@gmail.com

Použitá literatura

- Císařovská, Blanka – Prečan, Vilém. 2007. *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989. 1977–1983*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Císařovská, Blanka – Prečan, Vilém. 2007a. *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989. 1984–1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Kroupa, Daniel. 2010. *Dějiny Kampademie*. Praha: Knihovna Václava Havla.
- Otáhal, Milan – Sládek, Zdeněk. 1990. *Deset pražských dnů (17.-27. listopad 1989). Dokumentace*. Praha: Academia.
- Palouš, Radim. 2006. *Dobrodružství pobytu vezdejšího*. [Rozhovor s Josefem Beránkem]. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Suk, Jiří. 1997. *Občanské fórum: listopad – prosinec 1989. I. Události*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Suk, Jiří. 1998. *Občanské fórum: listopad – prosinec 1989. II. Dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Vaněk, Miroslav. 2004. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Vaněk, Miroslav – Mücke, Pavel – Pelikánová, Hana. 2007. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Vaněk, Miroslav – Urbášek, Pavel. 2005. *Vítězové? Poražení? Životopisná interview. I. Disent v období tzv. normalizace*. Praha: Prostor.